

Gyökerek és szárnyak

Hazaszeretetre nevelés a nagyvilágban

SIMICSKÓ ISTVÁN

Hazaszeretet? A maga természetesnek és magától értetődőnek tűnő volta ellenére mára egy méltatlanul mellőzött, vagy rosszabb esetben megbélyegzett fogalommá vált. Az olvasóban tehát joggal merül fel elsőre a kérdés, hogy melyik történelmi korba is kalauzolja őt a következő írás?

Napjainkban olyan világot élünk, ahol a nemzetek által évszázadok vagy évezredek alatt megteremtett értékek, illetve mindazon teremtő szellemiség, amely ezeket az értékeket létrehozta és megőrizte az utókornak, bizony veszélyben vannak. Az összefoglaló néven csak globalizációnak nevezett, igen összetett folyamat mind a társadalom, mind a családok, mind pedig az egyén szintjén olyan tendenciákat indított el, amelyek a személyiségre, a társas kapcsolatokra és a természetes önvédelmi képességre is kedvezőtlen hatással vannak.

A világ felgyorsult. A divat, a technika folyamatosan változik és olyan sok információhoz fér hozzá bárki, hogy annak befogadása próbára teszi a befogadó képességeit. Ebben a gyorsan változó közegben a hazaszeretet érzése jelentheti azt a stabilitást, azt az értékrendet, amelyhez visszanyúlva bárki támaszt találhat a mindennapok nehéz pillanataiban.

Kell-e tanítanunk a hazaszeretetet? Ha igen, milyen módszerekkel? Hogyan csinálják ezt más nemzetek? A világ népeinek lehetőségei és módszerei különböznek, de indíttatásuk egyik alapvető közös eleme, hogy hisznek a hazaszeretet értékében és abban, hogy a hazaszeretet választ kínál a 21. század több fontos kihívására is.

Kulcsszavak: honvédelem, hazaszeretet, globalizáció, nemzetállamok, jellemfejlesztés, nemzetközi példák

Roots and wings

Patriotism? Despite being natural and self-evident, it has now become a concept that has been undeservedly ignored or, at worst, stigmatised. The reader certainly asks to which historical age the next writing guides him.

Today, we live in a world where the values created by nations for centuries or thousands of years, and the creative spirit that created and preserved these values for posterity, are in danger. A very complex process that is summarily called globalisation has triggered trends in the fields of society, families and

individuals, that adversely affect personality, social relationships and natural self-defence.

The world has accelerated. Fashion, technology is constantly changing, and so much information is available to anyone that its reception will test the person's ability to absorb. In this rapidly changing milieu, a sense of patriotism can mean stability, a value system that anyone can rely on in the difficult moments of everyday life.

Do we need to teach patriotism? If so, with what methods? How do other nations do this? The opportunities and methods of the peoples of the world are different, but one of the basic common elements of their motivation is their belief in the value of patriotism and the fact that it offers the answer to several important challenges of the 21st century.

Keywords: home defense, patriotism, globalization, nation states, personality development, international examples

Bevezetés

A Kormány az 1257/2018. (VI. 4.) számú határozatával a hazafias és honvédelmi nevelésért felelős kormánybiztost nevezett ki. Feladatai között szerepel a honvédelmi nevelés kormányzati stratégiájának kidolgozása. A honvédelmi nevelés a hazafiságra nevelés komplex feladatrendszerébe integrálódik. Az írás nemzetközi példák bemutatásával demonstrálja, hogy a világ, és azon belül Európa számos országában is jelen van a hazafias és honvédelmi nevelés iránti igény, amelyet az egyes nemzetek az eltérő világpolitikai és hatalmi helyzetükből adódóan más kérdések hangsúlyozásával valószínűsítanak meg. A konklúzió jegyében a szerző megállapítja: a hazafias és honvédelmi nevelésre leginkább gondot fordító országok esetén e tevékenység erős táptalaja a hazafias érzület és a patrióta szellemiség, illetve a nemzeti hagyományokból táplálkozó nemzeti büszkeség. Ugyanakkor a hazafias és honvédelmi nevelés ezekben az országokban sem vagy nem elsősorban katonai célokat szolgál, hanem a társadalomépítés, az emberi jellem fejlesztésének egyik eszköze.

Johann Wolfgang von Goethe a német és egyszersmind a világirodalom óriása. Tőle származik az alábbi idézet, vagy ha úgy tetszik, intelem, amely a nemzeti ébredés korát megelőzően született, és különös aktualitást nyer jelenünkben, a hagyományos értékek gyengülését, megsemmisülését előidéző globalizáció időszakában: „[...] a gyermekeknek két dolgot kell adnunk: gyökereket és szárnyakat. Gyökereket, amelyek tartást adnak, hogy tudják, hova tartoznak, de ugyanígy szárnyakat is, amelyek az egyiket a kényszereitől és előítéleteitől szabadítják meg, a másiknak lehetőséget adnak új utakat bejárni vagy inkább repülni.”

Hamarosan a 21. század harmadik évtizedébe lépünk, és olyan változásokat tapasztalhatunk már most, amelyek pusztulással fenyegetik azokat az elveket és érté-

keket, amelyeket mi mindannyian ismerünk és eddig tiszteletben tartottunk: Isten, haza, család. Mondhatjuk, hogy Goethe az irodalmi zsenialitásán kívül látnoki erővel bírt, amikor az idézett gondolatot megfogalmazta, azonban én úgy vélem, hogy egyszerűen a szívére és a józan eszére hallgatott. Azt tette, amit mindannyiunknak tenünk kellene. A Magyarországot is soraiban tudó nyugati civilizáció hagyományos, védendő értékeit nem az egyes nemzetek önazonosság iránti igénye szülte. Ezt erősíti az a tény is, hogy a 20. század magából kifordult világa, a magát nacionalizmusból eredeztető, az irányzat erényeit magának vindikáló vagy épp mindennek tagadására épülő eszmerendszerek és az ezek talaján álló, majd összeomló diktatúrák legfőbb ellenségeivé éppen ezek a hagyományos értékek váltak.

Istent, a hazát és a családot, tehát megítélésem szerint a hazaszeretet lényegét sem a nemzetiszocializmus, sem a kommunizmus nem kímélte, és legújabb korunk szinte mindent átható tendenciája, a globalizáció is kihívást jelent ezekre az értékekre. Lelkek milliói lettek vallástalanok, országok dőltek romba, családok szakítottak szét erőszakkal, mégis ma a kezünkben van a lehetőség, hogy újra megteremtsük azt a társadalmat, amely képes kiállni az idő próbáját.

Kihívások

A mai világunkban felerősödtek a globalizációs folyamatok, ezért érdemes becsben tartani, megőrizni azokat az értékeket, amelyeket szüleink, nagyszüleink hagytak ránk. A globalizáció tartalmában és céljában olyan változásokat jelent, amelyek során a világban a nyugati civilizáció hatására egységesedés megy végbe a gazdaságban, a pénzügyi és kereskedelmi életben, az épített környezetben, a kultúrában és folytatható a felsorolás egészen az egyes ember életstílusáig bezárólag. A következmény egyfajta monokultúra: hasonló, a fogyasztói társadalmat jellemző életmód, ugyanazok a bevásárlóközpontok, szállodák, zsúfolt nagyvárosok, azonos termékek, ételek, filmek, zenék, információs technológiák, mint a világ sok más szegletében.

A globalizációval összefüggő főbb kihívások között elsősorban, ugyanakkor nem kizárólag nemzetközi körülményeket vehetünk lajstromba. A globális politikai és biztonságpolitikai helyzet változása, a terrorfenyegetettség fokozódása, az egypólusú világrend meggyengülése, a helyi konfliktusok kiéleződése és az Európai Unió jövőjét érintő folyamatok, mint a brexit vagy a terjedő vallási radikalizmus sorolhatók ide leginkább. Az egész világot érintő probléma a túlnépesedés, az illegális migráció, illetve a környezetvédelem. A következő 10–15 évben világviszonylatban előtérbe fognak kerülni az éghajlatváltozás hatásai, elsősorban a népvándorlás, amelyek fényében a védelmi feladatok körét felül kell vizsgálni. A technológiai kihívások, a digitalizált életmód és ennek előnytelen hatásai szintén jelentősek, és már most éreztetik a hatásukat: az újfajta kommunikációs és ismeretszerzési formák befolyásolják a személyes emberi kapcsolatokat, szükségessé teszik az iskolákban a pedagógiai módszerek és feladatok ártértekelését, kibővítését. A felnőtt lakosságot illetően általános probléma a helyi ügyekkel szembeni közöny, a kedvezőtlen helyzet elfogadása, a sodródás.

Bizonyos térségekben az emberekben nincs elegendő közös morális érték és nincs elég szándék közös jövőkép kidolgozására. Nem tudják felmérni saját erősségeiket, gyengeségeiket és korlátaikat, nem ismerik fel a helyi tudást, így azt nem is tudják kihasználni.

Szintén fontos figyelmeztetés, hogy a háborúk sem azok között a szabályok között zajlanak, mint egykoron. A cél továbbra is az akarat rákényszerítése, de megnőtt a nem katonai eszközök szerepe ezek elérésében, amely miatt „[...] megszűnik a fegyveres erők dominanciája, a geopolitikai célok teljesítése döntően a nem katonai erőforrások és módszerek transzformációjával valósul meg”.¹ A hibrid hadviselés eszköztárába tartozik a hamis hírekkel történő hangulatkeltés, a kitalált propaganda és a terrorizmus, emiatt egyre fontosabb, hogy az emberek képesek legyenek önálló, racionális ítéletalkotásra. A jövőben egy hibrid fenyegetéssel szemben egyértelműen csak a gyors felismerés és leleplezés jelent valamilyen fokú védelmet.

A magyar kormány felismerte annak fontosságát, hogy Magyarország és a magyar emberek versenyképessége a folyamatosan változó környezetben úgy biztosítható leginkább, hogy gyermekeink egy egészséges identitástudattal, nemzettudattal, értékrenddel és ezen keresztül egy egészséges értékszűrővel rendelkeznek. Soha nem volt fontosabb, hogy a fiatalokat felkészítsük az élethez szükséges készségekre és magabiztosságra, és segítsük őket a lehetőségek kiaknázásában. Egyéni szinten ez pozitív fordulatot hozhat egy fiatal ember életében, kollektív szinten pedig kedvező változásokat jelenthet az egész társadalomban.

A hazafias és honvédelmi nevelés az egyik legfontosabb eszköz a társadalom erősítésében, védelmi képességeinek és hajlandóságának fejlesztésében annak érdekében, hogy a jelen és a jövő kihívásaira a magyar társadalom mindenkor adekvát választ tudjon adni. A kapcsolódó célok megvalósítása tulajdonképpen egy jól meggondolt befektetés a jövőbe.

Nemzetközi trendek

Nem Magyarország az első ország a világon, amely rájött arra, hogy a globalizációs folyamatok káros hatásait valamilyen módon ki kell egyensúlyozni. Napjainkban már sok nemzet felismerte ennek szükségességét és különböző mértékben törekszik arra, hogy a nemzeti hagyományait figyelembe véve gondoskodjon az ifjúság hazafias és honvédelmi neveléséről. E sajátosságok miatt nincs olyan, külföldön már adaptált módszer, amelyet akár Magyarországon, akár más országban változtatás nélkül alkalmazhatnánk. Úgy is fogalmazhatunk, hogy minden ország más mértékben és mélységben, de hasonló célok mentén és hasonló módszerekkel igyekszik gondoskodni a hazafias és honvédelmi nevelésről. Különbőféle – esetenként meglehetősen színes – eszközökkel, olykor a közoktatás részeként vagy azzal szoros együttműködés-

¹ SIMICSKÓ 2017, 3–16.

ben, de feltétlenül állami irányítás mellett, következetes és több évre előre tervező program mentén történik mindez.

Az alábbiakban azon országok hazafias és honvédelmi nevelés irányában tett intézkedéseit mutatom be, amelyek hosszú idő óta nagy hangsúlyt fektetnek a terület gondozására, és markáns intézkedéseikkel más nemzetek számára is követendő példát állítanak.

Angolszász hatalmak

Elsőként a világ vezető szuperhatalmát, az Amerikai Egyesült Államokat, illetőleg a hazafias és honvédelmi nevelés területén évszázados hagyományokkal és kialakult intézményrendszerrel rendelkező Nagy-Britanniát veszem górcső alá.

Szinte evidenciaszámba megy, de ezt a közvélemény-kutatások is megerősítik, hogy az amerikaiak túlnyomó többsége büszke nemzeti hovatartozására. Az amerikai családok kedvelik otthonukat a nemzeti zászlóval díszíteni, csakúgy, mint a járművezetők, akik szívesen tesznek valamilyen nemzeti jelképet autóikra. Az ország nemzeti himnusza hallatán a legtöbb amerikai büszkeség tölti el. A hazafiság érzését az amerikai állampolgárok már egészen korán megtanulják a szülőktől és az iskoláktól. Ez a folyamat természetesen az egész társadalom támogatásával történik. A tömegkommunikációnak és a tömegkultúrának is fontos szerep jut a nemzeti jelképek népszerűsítésében és a hazafias életérzés erősítésében.

A hazafias oktatás tekintetében az amerikai kormány jelentős szerepet ruház a civil társadalmi intézményekre. Az egyik legfontosabb az Amerikai Cserkészszövetség (Boy Scouts of America), amelynek több millió tagja van. Az ifjúsági szervezetek, mint a Fiatal Amerikaiak Szövetsége (The Association of Young Americans), vagy a Fiatal Amerikaiak a Szabadságért (Young Americans for Freedom) is fontos részt vállalnak a patrióta nevelésből.

A fiatal korosztály honvédelmi előképzését és nevelését a szövetségi haderő (United States Army) által támogatott programokban valósítják meg. 1916 óta működik a középiskolai Ifjúsági Tartalékos Tisztképző Hadtest (Junior Reserve Officers' Training Corps), valamint a felsőoktatásban a Tartalékos Tisztképző Hadtest (Reserve Officers' Training Corps). Mint kadétként, a programban részt vevő fiatalok formaruhát viselnek. Gyakran szerveztek bálakat, amelyeken a hölgyeket kivéve egyenruhában kell a tanulóknak megjelenni. A tisztképző hadtestek által támogatott programok célja az állampolgárság és a hazafias gondolkodás erősítése, önbizalom és képességfejlesztés, kommunikáció, fizikai erőnlét, csapatépítés, alapfokú katonai szaktudás elsajátítása. A képzési program főbb elemei az alaki kiképzés, a történelem, a tereptan, az egészségügyi ismeretek, a lövészet és a testnevelés. A fiatalok megtanulják, hogy lehetnek jobb vezetők és jobb állampolgárok. A programokat az amerikai Védelmi Minisztérium és az iskolák finanszírozzák.

Nagy-Britanniában a kadétrendszer a nemzeti honvédelmet is érintő negatív társadalmi jelenségekre próbál választ találni. A brit polgárok az állampolgárságra inkább

jogként, mintsem kötelezettségként tekintenek. A honvédelem ügye, tehát a nemzet fontos kérdései iránt növekvő közöny mutatkozik. A brit tapasztalatok szerint a kadétok személyiségét kedvezően befolyásolják a vezetői képességek, a fegyelem, a csapatmunka és a sport. A kadétrendszer feladata tehát az, hogy az abba önként jelentkező fiatalok megismerkedjenek a hadsereggel. Az elméleti részeket is tartalmazó, de hangsúlyosan gyakorlati foglalkozásokon olyan képzésben részesülnek a fiatalok, amelyet nemcsak a hadsereg kötelékében, de polgári foglalkozásként is hasznosíthatnak. Emellett olyan alapvető értékeket is elsajátítanak, mint a bátorság, az önállóság, valamint a törvény- és szabálykövető állampolgári magatartás.

A Kadét Erők (Cadet Forces) a brit Honvédelmi Minisztérium által finanszírozott szigorúan önkéntes ifjúsági szervezet, amely azonban szervezetenként nem része a brit hadseregnek.² A rendszer két szintjét a haderőnemekhez kötődő, területi alapon szervezett közösségi szervezetek, valamint az iskolákban megjelenő, összhaderőnemi kadét alegységek alkotják. Ezek teszik lehetővé, hogy az érdeklődők valamilyen módon részt vehessenek a programban. Saját kadétszervezettel rendelkeznek a szárazföldi csapatok (Army Cadet Force), a légierő (Air Cadet Organization) és a haditengerészet (Sea Cadets) is. Az Összhaderőnemi Kadétszervezet tagjait több száz iskolában foglalkoztatják.

A kadétok megismerkedhetnek a katonai alapfogalmakkal, a választott haderőnemmel, továbbá olyan gyakorlati tevékenységekben vesznek részt, amelyek között megszokott a katonai pedagógia eszköztárának használata, azonban azt szükséges hangsúlyozni, hogy ez nem azonos a katonai kiképzéssel. A résztvevők különböző hasznos képességeket szerezhetnek, úgymint az elsősegélynyújtás, a tájékozódás, a túlélési ismeretek, a híradási ismeretek vagy a céllovászat. A kadétrendszer vezetőinek véleménye szerint³ a lövészet az egyik kulcsa a fiatalok megnyerésének. A Kadét Erők szervezete alapvető értékekre neveli a kadétoakat és egyúttal követelményeket is megfogalmaz velük szemben, úgymint az önzetlen elkötelezettség, bátorság, fegyelem, feddhetetlenség, hűség, illetve szervezeti elvárásként mások tisztelete, szabálykövető viselkedés, szaktudás és felelősségvállalás. Tehát a szervezet elsősorban nem a katonaság, hanem az egész társadalom érdekében folytatja nevelő tevékenységét, hiszen a felsorolt értékek a polgári társadalom egészséges létezésének és működésének az alapjait jelentik.

Franciaország és Németország

Franciaországban az évtizedek óta eredményesen működő honvédelmi nevelés kiemelt szerepet kap a közoktatásban. A fiatalok hazafias és honvédelmi nevelése óvodás kortól a középiskola befejezéséig tart. A honvédelem és a nemzetbiztonság kérdésköre nem önálló tantárgy, hanem különböző közismereti tárgyak, a történelem,

2 KUN SZABÓ 2018, 146–159.

3 Simon Ettinghausen előadása (2016. 04. 20., Honvédelmi Minisztérium, Budapest) alapján.

a földrajz, az erkölcsstan és az állampolgári ismeretek részeként jelenik meg az iskolai tantervben.

A fiatal generáció honvédelmi tudatosságának megteremtése az Ifjúsági és Nemzeti Szolgálati Igazgatóság feladata (Direction du Service National et de la Jeunesse), de emellett számos, a társadalom szélesebb rétegeit is bevonó programot és kezdeményezést működtetnek. Az Ifjúsági és Nemzeti Szolgálati Igazgatóság a francia Védelmi Minisztérium közvetlen alárendeltségében működik. Célja, hogy feltérképezze és erősítse a hadsereg és a fiatalság közötti kapcsolódási pontokat. A szervezet a társadalmat és a védelmi szektort érintő kérdésekkel foglalkozik, például a haderő és az ifjúság párbeszéde, a haderő mint első munkahely, a nehéz körülmények között élő fiatalok integrációja a fegyveres szervezetekbe. Tevékenységével erősíti a francia nemzet honvédelmi tudatát, támogatja az állampolgári felelősség kialakítását a fiatalokban, továbbá közreműködik a társadalom és a hadseregek közötti kapcsolat megszilárdításában. Az igazgatóság foglalkozik azon felsőoktatási honvédelmi ösztöndíjas hallgatóknak az ügyeivel, akik az ország különböző régióiban tanulnak, emellett a szervezet online adatbázist is vezet a Védelmi Minisztérium gyakornoki pozícióiról. Minden évben díjjal jutalmazza azt a társadalmi vagy honvédelmi szervezetet, amelynek tevékenységét a legtöbbször értékeli a fiatalok és a hadsereg közötti kapcsolat elmélyítése iránt.

A 2015-ben életre hívott Önkéntes Katonai Szolgálat (Service Militaire Volontaire) elsődleges célja nem a toborzás vagy a hadsereg munkaerő-szükségletének biztosítása, hanem a hátrányos helyzetű vagy a nem francia kulturális gyökerekkel rendelkező, beilleszkedési problémákkal terhelt gyermekek felzárkóztatása, állampolgári felelősségének kialakítása, továbbá a segítségnyújtás ahhoz, hogy visszailleszkedhessenek a társadalomba és megállják helyüket a munkaerőpiacon. Mindez a francia vállalatok hathatós támogatásával valósul meg oly módon, hogy lehetőleg minden részt vevő fél (a fiatalok, a hadsereg, a vállalat és a társadalom) egyaránt kedvezményezettje legyen az együttműködésnek.

A franciaországi Adaptált Katonai Szolgálat (Service Militaire Adapté) olyan oktatási-nevelési programot biztosít, amely a fiatalok személyiségfejlesztését célozza. Ebben a szakmai felkészítésen túl bizonyos alapvető értékek, személyes kompetenciák fejlesztésére is gondot fordítanak, mint az udvariasság, higiénia, törvénytisztelet. Komoly figyelmet szentelnek az általános együttélési szabályok betartásának elsajátítására, az egymás megsegítésére történő nevelésre, amelynek része a csapatmunka, az elsősegély, a humanitárius segítségnyújtás, valamint egy pozitív jövőkép kialakítása is. A program egyik sarokköve, hogy a fiatalok önbizalomhoz és sikerélményekhez jutnak a sport, illetve a rendszerint elismerések, rendfokozatok, képzések formájában jutalmazott eredmények elérésével, valamint a katonai viselkedési minták elsajátításával. A francia szakemberek rájöttek, hogy a fiatalok önbizalma a kulcs, amelynek megerősítésére a közösségi élmény megtapasztalása által, személyre szabott szakmai képzések kialakításával, sikerélmény lehetővé tételével, illetve nem utolsósorban tekintélyt parancsoló, de segítő szándékú vezetői irányítással nyílik leginkább lehetőség.

Az Egyenlő Esélyekért Programban (Plan Égalité de Chances) koordinálják a hadsereg által kifejezetten a hátrányos helyzetű fiatalok részére biztosított lehetőségeket, továbbá a területen tevékenykedő társadalmi csoportok és a haderő különböző szervezetei közötti munka összehangolása történik. Az Egyenlő Esélyekért Program fő pillérét az érdemek elismerése és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése képezi, amely elvek a demokratikusan működő államszervezet egyik legfontosabb alapvetésének is tekinthetők. A francia programok társadalmi hasznossága abban fejeződik ki legjobban, hogy a résztvevők egészen fiatal koruktól kezdődően hozzájuthatnak a honvédelem ügyének megértését elősegítő és azt támogatni képes minőségi tudáshoz és készségekhez.

Németországban nincs a fiatalok hazafias és honvédelmi nevelésével foglalkozó központi, tartományi vagy más általános képzés, oktatás. A német haderő fiatal tisztjei eseti felkérések alapján, de rendszeresen tartanak foglalkozásokat a középiskolákban, amelyek során a biztonság- és védelempolitika egyes elemeit mutatják be, de az ismeretterjesztő előadások keretében nem folytathatnak lobbitevékenységet a haderő népszerűsítése érdekében. A katonai pálya iránt érdeklődőknek a minden laktnyában évente egyszer megrendezett nyílt nap során adódik lehetőségük a katonai szolgálat megismerésére, a haderő népszerűsítése érdekében pedig ismert sportolókat alkalmaznak.

A német ifjúság többféle államilag szabályozott szolgáltatásnak is a részese lehet. A legnépszerűbb szolgáltatások között szerepel a „Önkéntes Szociális Év” és az „Önkéntes Ökológiai Év”. Ezeket a programokat azért hozták létre, hogy bevonják a tanulókat a társadalmi és ökológiai tevékenységekbe, miközben az önkéntesek fizetést is kapnak részvételükért. A „szociális év” tapasztalatai után a fiatalok előnyöket élveznek a középiskolákba való belépéskor. Az ifjúságot érintő ilyen programok segítik őket a polgári tudatosság és a hazafiság fejlesztésében, illetve abban, hogy jobban átérezzék az ország társadalmi légkörét.⁴ A Polgári Szolgálat (Zivildienst) olyan tagokat tömörítő szervezet, akiknek kora meghaladja a katonai szolgálatosokét. Tevékenységük leginkább a szociális munka, az egészségügy és a környezetvédelem területein érhető tetten.

Közép-Európa

Lengyelországban a hazafias és honvédelmi nevelési program egyrészt a haza szentségét hirdető, a lengyel társadalomban mélyen gyökerező vallásosságon és konzervatív szemléleten alapszik, másrészt a lengyelországi oktatási rendszerről szóló törvény külön szabályozza a hazafias nevelés módját, ezért a lengyel fiatalokban az óvodai, majd az általános és középiskolai oktatás során tovább erősödik a családból hozott hazafias öntudat.

⁴ Nemzetközi körkép: Szükség van-e hazafias nevelésre az oktatásban? 2019.

A Védelmi Ügyek Hivatala az Oktatási Minisztériummal együttműködve kezdeményezte a hazafias tudat kialakítását segítő tantárgyak oktatási rendszerbe történő beépítését. A nevelési program célja, hogy az oktatási rendszer lehetőségein, a médián és a közszolgálati eszközökön keresztül közvetítse a hazafias és honvédelmi értékeket.

Az országban közel 250 középfokú tanintézetben már bevezették a védelmi képzés elemeit tartalmazó programot. A diákok elméleti képzés keretében ismerkednek a honvédelmi ismeretekkel. A program Lengyelország történelmén keresztül igyekszik motiválni a fiatalokat. Az iskolák rendszeresen szerveznek kirándulásokat történelmi emlékhelyekre, ahol a diákok a veteránok vagy rokonaik előadását hallgathatják. A „Honvédelmi képzés” nevű tantárgy felsőoktatási intézményekben elterjedt, két féléves, heti 2 órában oktatják. A középfokú oktatásban kevés intézményben választható, a helyőrségekhez kapcsolódó városokban jellemző. A katonai középiskolai végzettséget adó gimnáziumok és szakközépiskolák a SALW (Stowarzyszenie Absolwentów Liceów Wojskowych) szövetségbe tömörülnek. A többi középiskolában az „Állampolgári ismeretek” tantárgy keretében érintik a honvédelemmel kapcsolatos témákat. A programban történő részvétel önkéntes, azt az oktatási minisztérium és a védelmi minisztérium finanszírozza. A katonai pálya iránt érdeklődő fiatalok számára a védelmi egyetem mellett a szárazföldi csapatok, a légierő és a haditengerészet akadémiái is továbbtanulási lehetőséget kínálnak. A hazafias és honvédelmi ismereteket elsajátító fiatalok számára a katonai felsőoktatásba történő felvétel során többletpontokat, a területvédelmi erőkhöz vagy haderőhöz történő jelentkezés során elsőbbséget biztosítanak, az önkéntes katonai szolgálatra történő jelentkezéskor pedig egyszerűsített kiképzést követően válnak a tartalékos erők tagjává.

Az osztrák biztonságpolitika egyik alappillére az 1961-ben bevezetett és 1975-ben az alkotmányban is rögzített, átfogó honvédelem elve alkotja, amelynek a katonai, a gazdasági, a polgári és a szellemi honvédelem is része. Ez utóbbit „Geistige Landesverteidigung” kifejezéssel illetik, amely tulajdonképpen a hazafias és honvédelmi neveléssel azonos. Célja, hogy az osztrák állampolgárok az átfogó honvédelem koncepcióját megismerve és követve készek és képesek legyenek áldozatot hozni az ország alkotmányos rendje, függetlensége és területi integritása védelméért. A szellemi honvédelemmel kapcsolatos feladatok irányítását az oktatási minisztériumban létrehozott főosztály végzi, továbbá a tartományokban a szellemi honvédelem ügyében illetékes bizottságok jöttek létre, amelyek tagjai tartományi tanfelügyelők, illetve gyermek- vagy felnőttoktatásban dolgozó pedagógusok. Az oktatási miniszter 1978. évi rendelete szerint a szellemi honvédelem oktatása a történelem és a társadalomismeret tantárgyak részeként, a politikai ismeretek témakörön belül jelenik meg. Minden középiskolának rendelkeznie kell a szellemi honvédelem ügyében illetékes referenssel. A referensek a honvédelmi ismeretek átadásában vesznek részt, továbbá kirándulásokat, projektfeladatokat szervezhetnek, amelyre anyagi támogatást igényelhetnek. Feladataik ellátására központi felkészítést kapnak. A referens tart kapcsolatot az adott középiskola és a haderő között. Meghívásukra a tájékoztató tisztek

tájékoztató tevékenységet végeznek az iskolákban. Az oktatási intézményeken kívül polgári egyesületek és gazdasági társaságok számára is rendelkezésre állnak, illetve sorkatonák politikai oktatásában is részt vesznek, ahol az átfogó honvédelmi nevelés a kiképzés részét képezi. Jelen vannak továbbá az osztrák haderő (Bundesheer) nyilvános rendezvényein is.

Oroszország

A nemzeti oktatási program Oroszországban a felzárkózás és modernizáció időszakában alakult ki, és mindvégig magán hordozta az orosz mentalitást és nemzeti identitást, illetve hagyományokat is. A hazafias oktatás az oktatási folyamat fontos része volt mind a preszovjet, mind a szovjet Oroszországban. 2015-ben az Orosz Föderáció kormánya jóváhagyta az Orosz Föderáció oktatási stratégiájának 2025-ig történő kidolgozását, amely az „Orosz Föderáció Oktatása” nevű szövetségi törvényen alapul. Utóbbi biztosítja, hogy az erkölcsi iránymutatás az oktatás szerves részét képezze a tanulmányoknak, de független tevékenységként is elvégezhető. A stratégia meghatározza az orosz történelem során kialakult kulturális, erkölcsi értékrendszer prioritásait – az emberiség iránti szeretetet, az igazságosságot, a becsületet, az őszinteséget, a személyes méltóságot, a jóhiszeműséget és az állampolgároknak önmaguk és az anyaország irányába tanúsított erkölcsi kötelességtudatát. Ugyancsak 2015-ben jött létre a Junarmija (Юнармия), amelynek küldetése, hogy kiképezze a fegyveres testületek jövőbeli állományát jelentő fiatalokat, illetőleg megerősítse a hazafiságot, a nemzeti és hadtörténelem iránti érdeklődést, ápolja a múlt nagy hadi eseményeinek és a kötelezettségük teljesítése közben elesettek emlékét. A szervezet megalakulása óta mintegy félmillió bázissal rendelkezik.

Sok orosz kutató a hazafias nevelést nemcsak egy módszernek tekinti az orosz társadalom széttöredezettségének leküzdésére, hanem a terrorizmus és a szélsőséges politikai nézetek terjedése elleni küzdelem hatékony eszközének is látja.⁵ Az orosz hadsereg legyőzhetetlenségének a nimbusza, illetve ennek fenntartása, valamint a hős kultusz jelentős szerepet kap az orosz oktatási rendszerben. Legendás az a felfogás Oroszországban, hogy a második világháborút valójában az orosz tanítónénik nyerték meg.

Összefoglalás

Kijelenthető, hogy Magyarország és a vizsgált országok némelyike, például Nagy-Britannia rendkívül hasonló társadalmi problémákkal küzd, amelyek veszélyeztetik az egészséges nemzeti létet, beleértve a honvédelem ügyét. Mindkét országban felismerték, hogy ennek egyik ellenszere az olyan központi irányított program, amely hazafias nevelést biztosít, és egyszerre ad jó polgárt és a polgár ilyen irányú érdek-

⁵ Nemzetközi körkép: Szükség van-e hazafias nevelésre az oktatásban? 2019

lődése esetén jó katonát az államnak. Összességében ki lehet jelteni, hogy a vizsgált országok által alkalmazott módszerek meglehetősen széles skálán mozognak, és az adott nemzet történelmi hagyományából merítkeznek, vagy az adott országot érintő aktuálpolitikai kérdésekkel összefüggésben hajtják azokat végre. Fontos megjegyezni, hogy valamilyen formában minden vizsgált országban napirenden van a hazafias és honvédelmi nevelés kérdése, és eltérő formában és mértékben, de nyilvánvalóak azok a törekvések, amelyek e szakterülettel kapcsolatos intézkedések bővítését hangsúlyozzák.

A megsejmlélt rendszerek között átfedést, közös pontot jelent az a motiváció, hogy mindegyiket a biztonságra törekvés hajtja, valamint az az igény is meglehetősen karakteres, hogy az állampolgárok ismerjék meg a hazájukkal kapcsolatos legfontosabb biztonsági kérdéseket, és legyenek motiváltak, ha hazájuk biztonsága érdekében valamilyen cselekvés szükséges. Megítélésem szerint e nemzetközi törekvésekkel a magyar hazafias és honvédelmi nevelés céljai is egyértelműen párhuzamba állíthatók. Hazánk érdeke megköveteli, hogy a felnövekvő nemzedékek olyan nevelésben részesüljenek, amely megfelelő alapot biztosít arra, hogy minden időben és minden körülmények között helytálljanak. A hazaszeretet érzésének kialakításával óriási lépést tehetünk hazánk biztonságának szavatolása irányába.

Felhasznált irodalom

- A hazafias és honvédelmi nevelés egységes stratégiájának tervezete, munkaokmányai* (2019).
- KUN SZABÓ István (2018): *Az önkéntes tartalékos rendszer és a honvédelmi nevelés fejlesztése és összefüggései*. Doktori értekezés. Budapest, Nemzeti Közszerológati Egyetem.
- Nemzetközi körkép: Szükség van-e hazafias nevelésre az oktatásban?* (2019). Elérhető: <https://moderniskola.hu/2019/02/nemzetkozi-korkep-szuksege-van-e-hazafias-nevelesre-az-oktatasban/> (2019. 11. 26.)
- SIMICSKÓ István (2017): A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 27. évf. 3–4. sz. 3–16.
- Simon Ettinghausen előadása (2016. 04. 20., Budapest, Honvédelmi Miniszterium)